

Artikelen

Antwerpse joden: meer armoede en antisemitisme

“Betrokkenheid houdt ons op de been”

De orthodoxe joodse gemeenschap in Antwerpen groeit als kool. Gezinnen met tien, elf kinderen zijn geen uitzondering. Het aantal synagogen is in betrekkelijk korte tijd verdubbeld. Daartegenover staan twee problemen: toenemende armoede en groeiend antisemitisme. De integratie staat daardoor op een laag pitje, stelt Hermine Milgram-Weinreb, die er inmiddels 45 jaar woont.

“Ik heb er zelf ook mee te maken, ook al zien ze niet meer zo makkelijk als ik alleen over straat loop dat ik joods ben. Ik heb nu een grijze pruik in plaats van een bruine. Dat scheelt. Maar zijn m'n zoon of m'n kleinkinderen bij me, dan zijn de scheldwoorden niet van de lucht. Vooral door Arabieren, en dat is eigenlijk gek, want ze zijn zelf ook een minderheid. Maar je merkt het ook aan de Vlamingen in de bus aan de manier waarop ze naar je kijken. Toch voel ik me redelijk veilig als mens, niet als jood. Probleem is dat ze jodendom en zionisme door elkaar gooien.”

Het antisemitisme neemt volgens haar toe door de politieke gedrag van de staat Israël. Het ligt niet zo zeer aan de manier waarop de orthodoxe joden zich in de straat manifesteren. Door hun herkenbaarheid worden ze er wel op afgerekend. Als orthodoxe jodin moet Hermine Milgram-Weinreb (1937) - dochter van de bekende geleerde Friedrich Weinreb (1910-1988) - niets hebben van de staat Israël. Uit principe gaat ze er ook niet naar toe. Ze werd geboren in Nederland, overleefde Westerbork in tegenstelling tot haar broertje. Woonde in Indonesië en kwam vervolgens in Antwerpen terecht waar ze trouwde met Joseph Milgram, een diamantklover van Franse origine. In haar optiek is de bijbel geen geschiedenisboek dat je letterlijk moet nemen. Jeruzalem ligt niet in Israël, Jeruzalem is de hele wereld, je eigen hart desnoods.

“Als je de bijbel goed leest, dan is ons een land beloofd. Dan wacht je daar op, maar je neemt niet het heft in eigen handen. Jeruzalem is letterlijk ‘het zien van de tweeheid als geheel’. In Jeruzalem komt alles samen. Dat kun je dus ook hier in Antwerpen beleven. De hele wereld is het heilige land. En de bijbel is de hele mens.”

Ze merkt bij zichzelf een omslag in haar houding door de recente ontwikkelingen.

“Ik word bijna pro-Israël. De berichtgeving is in de westerse kranten zo anti-joods, dat je het bijna zou gaan geloven wat ze allemaal schrijven. Kijk, ik ben voor integratie, maar de maatschappij is momenteel niet zo interessant om te integreren. Wat schieten we er mee op? Door de hele geschiedenis heen hebben we als joden twee zaken in acht genomen, waar we ook terecht kwamen. In de eerste plaats de wet van het land respecteren en in de tweede plaats de taal spreken. Daarnaast behouden

we onze identiteit. Wel integreren maar niet assimileren. Zelfbewuste joden kunnen daarin heel ver gaan. Zo staan wij zelf ook in de wereld. Maar ben je minder zeker, dan houd je afstand.”

Betrekkelijk

De orthodoxe joodse gemeenschap in Antwerpen concentreert zich in de wijk nabij het centraal station. Van de 25.000 joden in Antwerpen (ongeveer een derde van heel België), is ongeveer de helft orthodox. Bij elkaar 1300 gezinnen, waarvan een kwart in armoede leeft. Momenteel verpaupert de wijk zienderogen. Panden komen leeg te staan en krijgen geen nieuwe bestemming. Dat ligt niet alleen aan de joden, die van lieverlee veel terrein hebben verloren in de diamantindustrie.

“De armoede is wel voor een goed deel daar door te verklaren. Maar niet alleen. De aanleg van de TGV maakt de wijk ook onaantrekkelijk. Het gaat met de economie slecht, maar de recessie zit al langer in deze branche. Er zijn anderen die het goedkoper doen en ergens anders en daarnaast is er geen werk meer voor klovers, dat gebeurt tegenwoordig met lasers. Nu doet een klover machinaal wat vroeger het werk van vijftig mensen was. Je ziet dat steeds meer mensen bij de bakker of bij de slager zeggen ‘aufschreiben’. Je hebt hier een centrale keuken waar men eten kan halen als je geen geld hebt. En er is een tweedehandskledingzaak. Die wordt gesponsord door rijke joden uit Brasschaat. Het geld dat die oplevert, gebruikt men om de openstaande rekeningen te betalen bij de kruidenier. Joden willen niet doppen, daar schamen zij zich voor. Ze leven liever in eenvoud, alhoewel, wat is armoede vergeleken met wat we in de oorlog meemaakten. Mensen realiseren zich vaak niet hoeveel ze nog hebben.”

Betrokkenheid

Hoewel het gedrag op straat anders zou doen verwachten, bestaat er wel veel belangstelling voor de leer en het leven van de orthodoxe joden in Antwerpen. Hermine Milgram-Weinreb houdt samen met naar man lezingen in de Machsike Hadass synagoge aan de Oostenstraat, een van de drie grote sjoels van Antwerpen. Daarnaast zijn er diverse andere synagogen opgezet, in totaal dertig, herkenbaar aan de betonnen blokken die voor de ingang staan. Volgens haar niet uit veiligheidsoverwegingen, maar meer om de openbare weg rondom de synagogen vrij te houden van verkeer.

“Eerst deed ik twee keer per jaar zo’n inleiding in de synagoge, en nu tot twee keer per week. Mensen staan er verbaasd over dat ons geloof zo’n positieve indruk nalaat. Wij vinden zelf die richtlijnen geen last, hoewel ze dat wel zijn in de ogen van die mensen. Ik zeg ook altijd kijk eens wat je nog mag, en niet de nadruk op wat zogenaamd niet mag. De half volle fles in plaats van de half lege. De thora is leuk. Hetzelfde geldt voor de omvang van de gezinnen. Wij hebben zelf vier kinderen, maar 24 kleinkinderen. Die grote opdracht ‘ga heen en vermenigvuldig u’, dat doe

je met plezier. Dan vraag ik vaak aan katholieke mensen die hier komen. En hoeveel kinderen hadden jullie vroeger thuis? Dan hoor je ook flinke aantallen. En was het gezellig? Ja, het was wel gezellig. Heel gezellig zelfs, ondanks de problemen en de armoede. Nu zie je kleine gezinnen en de problemen zijn er niet minder op geworden. Er is minder saamhorigheid, mensen leven in die kleine gezinnen langs elkaar heen, ook al zou je het tegenovergestelde verwachten. Mensen vragen ook wel: wat doen jullie dat het zo blijft? Wij zien praktisch geen geloofsverval zoals dat bij katholieken en protestanten het geval is. Dat is voor een groot deel te danken aan ons geloof, het jodendom is een godsdienst waar veel thuis gebeurt. We zijn sterk op elkaar betrokken. Dat houdt ons op de been. Het leven in een besloten gemeenschap en in een groot gezin in het bijzonder is eigenlijk zo gek nog niet."